

Makale Bilgisi/Article Info

Geliş/Received: 11.11.2025 Kabul/Accepted: 18.02.2026

Derleme Makale/Review Article, s./pp. 284-302.

DOI: <https://doi.org/10.66954/kusbd.1822050>

LAKAPLAR VE KIRIKKALE’NİN HACILAR BELDESİNDEKİ LAKAP VERME GELENEĞİ

Gökçen KARAKOÇ ALTINTAŞ¹

Öz

Lakaplar; kişiyi kendi adından bağımsız olarak tanıtan, kişinin fiziksel özellikleri gibi belirgin bir özelliğini vurgulayan veya sonradan konan adlardır. Ad biliminin kişi adları bilimi başlığında incelenen lakaplar, Türkçenin söz varlığında önemli bir yer tutmaktadır. Lakaplar sayesinde Türkçenin ağızlarda yaşayan, unutulmaya yüz tutmuş sözcüklerine erişilebilmektedir. Çalışmamızda etnik yapının çeşitliliğiyle birlikte kültürel özelliklerini muhafaza eden Kırıkkale ilinin Hacılar beldesindeki lakapları derledik. Araştırmamızda derlediğimiz 192 lakaptan Derleme Sözlüğü’nde yer alan *çebiş*, *diştir*, *şemen* gibi 37 lakap, Derleme Sözlüğü’nde yer almayan *cıkkılı*, *gibidiş*, *zıravuç* gibi 16 lakaba rastladık. Lakaplar; halk bilimi açısından milletlerin tarihi, kültür seviyesi ve inanç yapısı gibi hususlarda bilgi vermesi bakımından da üzerinde durulması gereken bir söz varlığıdır. Bu bakımdan çalışmamızda, lakabın Türk kültüründe ad verme ya da lakap takma şeklinde süregelen geleneğin Orta Asya’dan beri var olan bir folklor unsuru olduğu ortaya konuldu. Lakapları; kişinin meslek ve uğraşlarına bağlı olanlar, fiziksel özelliklerine göre verilenler, organlardaki eksiklikten dolayı verilenler, kişilere veya nesnelere benzetme sonucu takılanlar, kişinin davranış, huy, karakter gibi özelliklerine göre verilenler, kişinin başından geçen bir olaydan esinlenerek verilenler, mensup olduğu etnik kökeni veya memleketiyle ilgili takılan lakaplar olmak üzere sekiz başlıkta inceleyerek lakaplar alfabetik olarak verildi. Lakapların, Türk milletinin ad verme kabiliyetini ve mizahî üslubunu ortaya koyarak söz varlığı bakımından Türkçeye ayrı bir ifade zenginliği kazandırdığı görüldü.

Anahtar Kelimeler: Lakap verme, derleme, ad bilimi, Kırıkkale, Hacılar

Nicknames And The Custom Of Giving Names In The Hacilar Town Of Kırıkkale

Abstract

Nicknames are names that are given to a person independently, that emphasize a specific feature of the person, such as their physical features, or that are given later. Nicknames are a significant part of vocabulary that deserves attention from a folklore perspective, as they provide information about a nation's history, cultural level, and belief system. Nicknames make it possible to access Turkish words that are still alive in dialects and are on the verge of being forgotten. In our study, we compiled the nicknames in Hacilar town of Kırıkkale province, a town that preserves its cultural characteristics along with the diversity of its ethnic structure. In our research, we found 37 nicknames such as *çebiş*, *diştir*, *şemen* in the Compilation Dictionary, and 16 nicknames such as *cıkkılı*, *gibidiş*, *zıravuç*, which are not included in the Compilation Dictionary, out of 192 nicknames we compiled. Nicknames are in a position to be emphasized in terms of folklore, as they provide information about the history, cultural level and belief structure of nations. In this respect, our study has shown that the tradition of giving names or

¹ Doktora Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, gkcnkrkc@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3419-5232

nicknames in Turkish culture is a folkloric element that has existed since Central Asia. We have listed the nicknames alphabetically under eight headings: nicknames based on a person's profession and occupation, nicknames based on physical characteristics, nicknames based on organ deficiencies, nicknames based on resemblance to people or objects, nicknames based on a person's behavior, temperament, or character, nicknames inspired by an event the person has experienced, and nicknames based on their ethnic origin or hometown. It has been observed that nicknames, by revealing the Turkish nation's naming ability and humorous style, have added a unique richness of expression to the Turkish language in terms of vocabulary.

Keywords: Nickname, compilation, onomastics, Kırıkale, Hacılar

Extended Abstract

The individual has given names to all the concepts in his/her world. Onomastics, which studies all names, is the name of the science that deals with the names of living things, objects and concepts, in short, everything seen and perceived in the environment. Onomastics has an interdisciplinary network of relationships with many disciplines, including linguistics, folklore, sociology, psychology and philosophy. Nickname is defined in the Turkish Dictionary as "A name given to a person or a family, separate from the person's own name, originating from a characteristic of that person or family." Nicknames, which usually appear before the real name, hide many meanings within a single word. It is given to a person because of a characteristic within the context of his or her group culture. A person's physical feature, character, behavioral style, or an event they have experienced is condensed into a single word in a way that sends appropriate messages to the environment in which the nickname is used. Nicknames are given more in places like villages and towns where neighborly relations are still maintained, cooperation continues, and the same environment is shared on various occasions. In addition, nicknames are used in almost every aspect of society, such as in business environments, among high-level bureaucrats in government, and in various professional groups. The functions of nicknames can be summarized in three words: exaltation, introduction and diminution. A nickname can be given by anyone who notices a distinctive feature of a person. Initially used only by the person wearing the nickname, if the person's circle approves of it, it becomes widespread and begins to be used by everyone around his/her. By giving or using nicknames, the individual sends the message to the other person that she knows her characteristics and is sincere with her, thus aiming to make his/her feel safe. A person given a nickname develops a sense of belonging. They feel included in a group. Nicknames also influence identity development as they seek answers to questions like, "What should one be like? Who should one be like? Who should one not be like?" Nicknames employ various figures of speech, including allusion, simile, metaphor, hyperbole, allusion, and comparison. While they can sometimes be derogatory, they often confer special distinction upon a person. On the other hand, the practice of giving nicknames reveals our people's talent and sense of humor in this area, adding a distinct flavor to the Turkish language.

Nicknames serve an important function in providing easy and practical identification. The tradition of conceptualizing names and nicknames in Turkish culture dates back to ancient times. This nickname also has a place in Turkish dialects. Hacılar is a town in the central district

of Kırıkkale province. Hacılar town is a place that preserves its cultural characteristics along with its ethnic diversity. Almost everyone in the Hacılar town has a nickname. Those without a nickname invariably belong to a family lineage and mention that family lineage's name when introducing themselves. In our research, we found 37 nicknames, such as "çebiş", "diştir", "şemen" and 16 nicknames, such as "cikkılı", "gibidiş" which are not included in the Compilation Dictionary.

In our study, we examined the nicknames under eight headings. These titles are; nicknames given depending on a person's profession and occupation, nicknames given according to a person's physical characteristics, nicknames given due to a deficiency in a person's organs, nicknames given as a result of resemblance to people or objects, nicknames given according to a person's characteristics such as behavior, temperament, character, etc., nicknames inspired by an event a person has experienced, nicknames related to a person's lineage, ethnic origin or hometown, and finally, nicknames whose reason for being given is unknown. Of the 192 nicknames we compiled, 18 were based on a person's profession or occupation. 44 nicknames were based on a person's physical characteristics. 8 nicknames were given due to organ deficiencies. 23 nicknames were given based on resemblances to people or objects. 46 nicknames were given based on a person's behavior, temperament, or character. 28 nicknames were given based on an event. We identified 15 nicknames related to a person's lineage, ethnicity, or hometown. 10 nicknames were given with unknown origins. Nicknames are a multifaceted subject of study and are worth exploring for understanding the oral heritage of Turkish culture.

Giriş

Tarih boyunca insan, gözlemlediği, temas ettiği ve deneyimlediği tüm olguları açıklama ve anlamlandırma çabası içinde olmuştur. Dolayısıyla insan, dünyasında bulunan bütün kavramlara ad vermiştir. Bütün isimler üzerinde çalışma yapan ad bilim (onomastik); canlıların, nesnelerin ve kavramların, kısacası çevrede görülen ve algılanan her şeyin adıyla ilgilenen bilimin adıdır (Sakaoğlu, 2000, s. 9). Ad bilimi; dil bilimi, halk bilimi, sosyoloji, psikoloji ve felsefe başta olmak üzere birçok disiplinle disiplinler arası bir ilişki ağına sahiptir.

Doğan Aksan ad biliminin dallarını dar ad bilim ve geniş ad bilim olarak inceler (Aksan, 2015, s. 91). Şeref Boyraz, ad bilimi dallarını tür adları alanı ve özel adlar alanı olarak sınıflandırır. Tür adlarını; bitki adları, hayvan adları, yiyecek-içecek adları, giyim-kuşam adları, spor ve sporla ilgili adlar, alet adları, meslek adları, hastalık adları vs. olarak tasnif eder (Boyraz, 1998, s. 108). Özel adlar alanını ise önce kişi adları, yer adları, din, mezhep, millet, etnik grup adları ve kurum, kuruluş ve eser adları olmak üzere dört kısımda inceler. Yer adlarını coğrafi yer adları, belde ve beldeyle ilgili adlar, yerel adlar olarak incelerken kişi adlarını künyevi adlar ve yakıştırma adlar olarak iki başlıkta toplar. Künyevi adlar; asıl adlar, soyadları, sülale adları, ünvanlar, köken ile ilgili adlar, memleket adları, ırk ve etnik grup adları, meslek adları olarak incelenir. Yakıştırma adlar ise lakaplar ve mahlaslar, müstearlar, tapşırmalar, rumuzlar olarak incelenir.

Lakaplar, ad bilimin kişi adları bilimi (antroponimi / antroponomastik) başlığı altında incelenir. Genellikle asıl adın önünde duran lakaplar, tek kelimelik bünyesinde birçok anlamı gizlemektedir. Kişiye herhangi bir özelliği dolayısıyla kendi grup kültürü bağlamında sonradan verilir. Kişinin fizikî bir özelliği, karakter yapısı, davranış şekli veya başından geçen bir olay, lakabın kullanıldığı çevrede amaca uygun mesajları yollayacak biçimde tek kelimeye sığdırılmaktadır (Boyraz, 1998, s. 112).

Çalışmamızın amacı; ad biliminin kişi adları bilimi başlığı altında incelenen, Kırıkkale'nin Hacılar beldesinde kullanılan lakapları anlam, köken ve verilmiş nedenleri bakımından derleyerek sınıflandırmaktır. Söz konusu lakapların hangi toplumsal, kültürel ve dilsel gerekçelerle ortaya çıktığını tespit etmek, bir diğer amacımızdır. Lakaplar üzerine yapılan çalışmalarda genellikle muhtelif bölgeler ele alınmaktadır. Son yıllarda lakapların kullanımı üzerine gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin (örn., Altıntaş, 2022; Hasbay, 2019) yapılması, lakap konusunun teferruatlı olarak işlenmeye başladığının göstergesidir. Küçük yerleşim birimlerinde lakapların sosyal işlevleri, verilmiş gerekçeleri ve adlandırma ölçütleri detaylı biçimde ele alınmamıştır. Bu bakımdan Hacılar beldesinde lakaplar üzerine yapılmış müstakil bir çalışmanın bulunmayışı ve lakapların yerel kullanımının ayrıntılı biçimde sınıflandırıldığı çalışmaların sınırlı kalışı, araştırmamızın gerçekleştirilmesini gerekli kılan temel gerekçeleri oluşturmaktadır.

Lakapların Nitelikleri

Lakap; Türkçe Sözlük'te "Bir kimseye, bir aileye kendi adından ayrı olarak sonradan takılan, o kimsenin veya o ailenin bir özelliğinden kaynaklanan ad." olarak tanımlanır. Lakaplar; köy ve kasaba gibi komşuluk ilişkilerinin yaşatıldığı, yardımlaşmanın devam ettiği, çeşitli vesilelerle aynı ortamın paylaşıldığı yerlerde daha fazla verilmektedir. Bunun yanı sıra lakaplar iş ortamlarında, devlet kademelerindeki üst düzey bürokratlar arasında, çeşitli meslek grupları gibi toplumun hemen her alanında kullanılmaktadır. Geçmişte peygamberler ve sahabelerin yanı sıra devlet kademesine mensup yöneticilerin de lakapları vardır. Çeşitli özelliklerine göre Osmanlı Devleti'nin yöneticilerinden Osman Gazi'ye "Fahrüddin, Kara", Orhan Bey'e "İhtiyârü'ddîn, Seyfû'ddîn", I. Murad'a "Leysü'l-İslâm, Şihabü'ddîn", I. Bayezid'e "Celâlü'ddîn, Seyfû'ddîn, Yıldırım", I. Mehmed'e "Kirişçi", II. Mehmed'e "Ebû'l-feth (Fatih)", II. Bayezid'e "Velî", Sultan Süleyman'a "Kanuni", II. Selim'e "Sarı Selim", II. Osman'a "Genç Osman", IV. Mehmed'e "Avcı", II. Mustafa'ya "Derviş" gibi lakaplar verilmiştir (Atlı, 2017, s. 103-106). Görüldüğü gibi lakaplarda çeşitli söz sanatları da kullanılır. Bunlardan bazıları kinaye, teşbih, istiare, mübalağa, telmih ve tarizdir.

Lakaplar üç çeşitte verilebilir. Bunlar: medih yolu, tarif ve tanıtma, kötüleme ve hafife almadır (Coşar, 2003, s. 26). Lakapların görevleri ise bu bağlamda; yüceltme, tanıtma ve küçültme şeklinde üç kelimeyle özetlenebilir. Lakap örnekleri incelendiğinde, Hz. Ebu Bekir'e Sıddık, Hz. Hamza'ya Esedullah, Halid bin Velid'e Seyfullah denmesi örneklerindeki gibi yüceltme işlevine sahip olanların sayısı azdır (Boyraz, 1998, s. 114). Tanıtma ve küçültme işlevine sahip olanların ise çok fazla olduğu görülür. Lakapların, sahibinin yüzüne karşı söylenmemesi küçültme işlevinin göstergeleri arasındadır. Kişiyi bazen aşağılayan bir anlamı ihtiva etse de çoğu zaman kişiye özel ayrıcalık verir. Doğar doğmaz etnik kökeni veya soya dayalı edinilen lakaplar olabildiği gibi sonradan takılan lakaplar daha yaygındır. Bu anlamda lakaplar, kişiyi kolay ve pratik bir şekilde tanımlaması bakımından önemli bir işleve sahiptir.

Lakap, kişinin belirgin bir özelliğini fark eden herkes tarafından takılabilir. Başlangıçta sadece takan kişinin kullandığı lakap, kişinin çevresi tarafından onaylanırsa yaygınlık kazanır ve bütün çevresi tarafından kullanılmaya başlanır. Birey, lakap takmakla veya kullanmakla karşısındakine onun özelliklerini bildiğini ve onunla samimi olduğu mesajını göndermekte ve kendini güvende hissetmeyi amaçlamaktadır (Boyraz, 1998, s. 117). Lakap takılan kişide ise aidiyet duygusu gelişir. Kendisini bir gruba dahil hisseder. Lakaplar, kişinin "Nasıl olmalı, kim gibi olmalı/olmamalı?" sorularına cevap ararken kimlik gelişimini de etkilemektedir. Diğer yandan lakapların verilmesi, halkımızın bu konudaki yeteneğini ve mizahî yönünü de ortaya çıkararak Türkçeye ayrı bir çeşni vermektedir.

Türk Kültüründe Lakap

Türk kültüründe ad verme, lakap takma şeklinde süregelen kavramlaştırma geleneği çok eski zamanlardan beri takip edilebilmektedir (Erol Çalışkan, 2016, s. 103). Eski Türklerde *kağan*, *beg*, *buyruk*, *şad*, *katun*, *kan*, *tigin*, *alp*, *tarkan*, *urungu*, *bilge*, *tamğan*, *inançu*, *oğlan* gibi şahıs adlarının oluşturulmasında ünvan ve lakap bildiren kelimelerin büyük rolü vardır (Hasbay, 2019, s. 39). Orhan Şaik Gökyay lakap takmanın Türklerde eski bir gelenek olduğunu ve

Kaşgarlı Mahmud'un "lakap takma" kavramı için "at takmak" tabirinin kullanıldığını söyler. Gökyay, Türk geleneklerinde çocuk belli bir yaşa gelip kahramanlık göstermedikçe ona ad verilmediğini, Dirse Han'ın oğlunun bir boğayı alt edip boynunu kestiği için Boğaç, Püre Bey'in oğlu yol kesenlerle savaşıp tüccarların malını onlardan kurtardığı için "Bamsı Beyrek" adını aldığını belirtmiştir. Orta Asya Türk Devletlerinde lakap geleneğinin olduğu özellikle "kara" kelimesinin lakap olarak yaygınlaştığı ifade edilmiştir (Altıntaş, 2022, s. 34). Türklerde adlandırmalar yapılırken adların içine insanların umutları, dilekleri de sığar. İnsan doğar doğmaz ona bir ad konur. "Adı gibi yaşasın, adı gibi ömrü olsun" söz kalıplarıyla bu durum gün yüzüne çıkar. Örneğin çocuğa "Alp" adı koyulduysa onun "Alp" gibi cesur olmasını, yiğit olmasını temenni ederler.

Lakabın Türk lehçelerindeki karşılığı Azerbaycan Türkçesinde "läğäb", Türkmen Türkçesinde "lakam", Başkurt Türkçesinde "kuşamat, läkäp isim", Kazak Türkçesinde "lakap", Kırgız Türkçesinde "lakap at", Özbek Türkçesinde "lakab", Tatar Türkçesinde "kuşamat, lakap isim" ve Uygur Türkçesinde "läkä"dir (Atlı, 2017, s. 103). Lakap verme olgusu, sadece Türk lehçelerinde olmayıp evrensel bir nitelik taşımakla birlikte lakapların oluşum biçimi, kullanım alanları ve toplumsal işlevleri kültürden kültüre farklılık gösterir. Türk kültüründe lakaplar; bireyin fiziksel özellikleri, mesleği, karakteri, soy bağı veya yaşanmış bir olay üzerinden şekillenmekte, çoğu zaman sözlü kültürün mizahi, eleştirel ve hafıza taşıyıcı unsurlarıyla iç içe geçmektedir.

Kırıkkale'nin Hacılar Beldesindeki Kültürel Özellikler ve Lakap Verme Geleneği

289

Hacılar beldesi, Kırıkkale ilinin merkez ilçesine bağlı, etnik yapının çeşitliliğiyle birlikte kültürel özelliklerini koruyan bir yerleşim yeridir. Kültürel özellikler, düğünlerde belirgin bir biçimde gözlemlenmektedir. Düğünler, perşembe günü başlayıp pazar günü sona erer. Perşembe günleri *tokmak köfte* denilen tavuklu bulgur köfte, mangalda pişirildikten sonra misafirlere dağıtılır. Cuma günü, oğlanevlerinde cuma namazından sonra bayrak kaldırma ve bayrak yemeği denilen yemek dağıtımı gerçekleşir. Cumartesi günü nişan ve kına olur. Pazar günlerine *hak* denilir ve bugün oğlanevi, kızıneve gelin almaya gider. Gelin, Kızılırmak köprüsünden geçirilir; davulcu ile zurnacı "Köprüden Geçti Gelin" türküsünü çalar. Gelin, oğlanevine getirildiğinde ise yine davul zurna eşliğinde damadın annesi ve babası güreştirilir. Babanın anneyi yenmesine izin verilmez, baba genellikle akrabalar tarafından yıkılır. Düğün süreci boyunca gerçekleştirilen bu ritüeller, bireylerin davranışlarının gözlemlendiği ve toplumsal etkileşimin yoğunlaştığı sosyal ortamlara zemin hazırlamaktadır. Bu tür ortamlarda sergilenen tutumlar, yapılan espriler, yaşanan sıra dışı olaylar veya bireylerin öne çıkan özellikleri, lakapların ortaya çıkmasında ve yaygınlaşmasında etkili olmaktadır. Düğün sırasında yaşanan dikkat çekici bir olay ya da kişinin bu süreçteki davranışı, zamanla bireyin kimliğinin bir parçası hâline gelen lakaplara dönüşebilmektedir.

Hacılar beldesinde gerçekleştirilen derleme çalışması ve katılımcı gözlemler, lakap kullanımının belde genelinde yaygın bir adlandırma pratiği olduğunu gösterir. Lakabı olmayan bireylerin ise mutlaka mensubu olduğu bir sülale vardır ve kendisini tanıtırken o

sülalenin adını zikreder. Beldede muzip kişiliği ile bilinen Sıddın Üssün (Hüseyin Dumlupınar) lakap takıcıların başında gelir. Sevilen bir insan olduğu için onun taktığı lakaplar, yöre halkı tarafından benimsenerek sürekli olarak kullanılır (KK6). Kassım'ın Mehmet (Mehmet Güler) de yörenin lakap takıcılarından. Hatta hususi olarak kendisine lakap takması için giden insanlar vardır (KK2). Türkmen'in Osman (Osman Karagöz) da doğaçlama türküler söyleyerek yoldan geçenlere lakap takmasıyla bilinir (KK7). Bazen de yörenin kadınları lakaplara mani yakmıştır (KK1).

Kırıkkale'nin Hacılar Beldesindeki Lakapların Derleme Sözlüğü'ndeki Yeri ve İşlevi

Derleme Sözlüğü veya Türkiye Türkçesi Ağzları Sözlüğü, Türkiye Türkçesi ağzlarının söz varlığı ile ilgili en kapsamlı ve en önemli çalışmadır. Dil tarihinin bazı problemlerine ışık tutmak, yazı dilini besleyen temel kaynaklardan biri olmak, bir dilin geçirdiği aşamaların ve güncel durumunun anlaşılmasına katkıda bulunmak, dilin başka dillerle olan ilişkisinin sağlıklı bir şekilde incelenmesine olanak sağlamak gibi nitelikleriyle ağzların söz varlığı, bir dil için büyük önem taşır (Güzel, 2020, s. 106). Derleme yoluyla gerçekleştirilen ağız araştırmaları için lakaplar, kilit bir rol oynar. Çalışmamızda Hacılar beldesinde kullanılan 16 lakabın Derleme Sözlüğü'nde geçmediğini tespit ettik. Bu lakaplar: *abiştik, cabat, cıkkılı, curan, çalkamcı, çöllo, dembeleş, gevro, gibidiş, işbora, ıbık, ombidi, ostu, şıkkıdı, tobbak, zıravuç*'tur. Derleme Sözlüğü'nde yer alan 37 lakaba rastladık. Bu lakaplar: *ağ, ahraz, alo, ayıngacı, bataak, bodu, cacık, cindar, cive, cumbul, çabıt, çember, çalgam, çandar, çebiş, çopur, depece, diştir, dubara, incikli, gilevli, gollo, gorgor, gügük, hoppak, kürdülü, keşanlı, manalar, mıdık, pot, şemen, şih, tala, tongur, torlak, vırık, yaylı*'dır.

Yöntem

Çalışmamız, nitel araştırma yöntemlerine dayalı betimleyici bir derleme çalışmasıdır. Bu doğrultuda sözlü kültür unsurlarının incelenmesinde yaygın olarak kullanılan etnografik araştırma, görüşme, gözlem, odak grupları ve yazılı doküman analizi yöntemlerinden yararlanılmıştır. Veriler, alan yazını taraması ile birlikte saha derlemeleri yoluyla elde edilmiştir. Derleme sürecinde, Hacılar beldesinde yaşayan farklı yaş ve sosyal gruplardan bireylerle yapılan görüşmelerden, gözlemlerden ve sözlü anlatımlardan istifade edilmiştir. Elde edilen lakaplar, günlük iletişimde kullanım sıklığı ve toplumsal bellekteki karşılığı dikkate alınarak kayıt altına alınmıştır. Çalışmada, kaynak kişilerin beyanlarının ötesinde lakapların topluluk tarafından bilinir ve kullanılır olmasına özellikle dikkat edilmiştir. Araştırmamız; nicel bir genelleme yapma amacı taşımamakta, belirli bir yerleşim yerindeki lakap kullanımını nitel bir bakış açısıyla ele almayı hedeflemektedir. Bu bakımdan elde edilen veriler, derleme yapılan kaynak kişiler ve alanla sınırlıdır.

Toplanan veriler, nitel veri analiz yöntemlerinden betimsel analiz esas alınarak değerlendirilmiştir. Lakaplar; veriliş nedenleri ve anlam özellikleri göz önünde

bulundurularak gruplandırılmış, benzer özellik taşıyan lakaplar aynı başlık altında toplanmıştır.

Bulgular

Derleme çalışmasında elde edilen veriler, Hacılar beldesinde kullanılan lakapların belirli ölçütlere dayalı olarak verildiğini ve bu adlandırmaların toplumsal kabul görmüş sözlü kültür unsurları olduğunu ortaya koymaktadır. Lakapların verilisinde meslek, fiziksel özellik, davranış biçimleri ve yaşanmış olaylar gibi unsurların etkili olduğu; aynı lakabın birden fazla kaynak kişi tarafından dile getirilmesinin, söz konusu adlandırmaların yerel topluluk içinde benimsendiğini gösterir. Ayrıca bazı lakapların alaycı ya da olumsuz çağrışımlar taşıdığı ve kullanım bağlamına göre farklı anlam katmanları oluşturduğu görülmektedir.

Kırıkkale'nin Hacılar Beldesindeki Lakaplar

Çalışmamızda lakapları sekiz başlık altında tasnif ettik. Bu başlıklar; kişinin meslek ve uğraşlarına bağlı olanlar, kişinin fiziksel özelliklerine göre verilenler, kişinin organlarındaki eksiklikten dolayı verilenler, kişilere veya nesnelere benzetme sonucu verilenler, kişinin davranış, huy, karakter gibi özelliklerine göre takılanlar, kişinin başından geçen bir olaydan esinlenerek verilenler, kişinin sülalesi, mensup olduğu etnik kökeni veya memleketiyle ilgili olanlar ve son olarak veriliş sebebi bilinmeyen lakaplardır.

Kişinin meslek ve uğraşlarına bağlı olarak verilen lakaplar.

Ayınzacının Ahmet: Derleme Sözlüğü'nde ayınzacı, tütün kaçakçısı olan kimse olarak tanımlanır (<https://sozluk.gov.tr>).

Balıkçı: Kapulukaya Barajı'ndan balık tutup sattığı için kişi, bu lakapla bilinir. (KK13)

Bişerci Selahattin: "O 'Benim bişerim var' diye gezerdi ondan öyle denmiş. " (KK4)

Boyacıgiller: Boyacılıkla uğraşmaları dolayısıyla bu lakap verilmiştir.

Cacıkçıgil: Yörede madımağa cacık denir. Bu lakapla tanınanlar cacığı çok tüketirlermiş. (KK6)

Camızcı: Mandaları olduğundan bu lakap takılmıştır.

Danacıgiller: Büyükbaş hayvancılıkla uğraştıklarından bu lakapla bilinirler.

Değirmenci Elvan: Değirmeni olduğundan bu lakapla bilinir.

Demirci Osman: Babasının demir ustası olmasından dolayı bu lakap verilmiştir. (KK9)

Galeciğiller: Babalarının kalaycı olmasından dolayı verilen lakap. (KK9)

Gorgor Usta: Demircilikle uğraştığı için kendisine bu lakap verilmiştir. Derleme Sözlüğü'nde gorgor kararsız, sözünde durmayan (kimse) olarak tanımlanmıştır (<https://sozluk.gov.tr>).

Kepçeci Dursun: Kepçesinin olmasından ötürü kişi, bu lakapla bilinir.

Köpekçigiller: Büyükleri köpeklerle çok uğraştığından öyle demişler. (KK7)

Mıktar Rıza: Uzun yıllar muhtarlık yaptığından bu lakapla bilinir.

Nalbant Mustafa: Babası nalbantlık yaptığından bu lakap verilmiştir.

Pekmezcigil: Pekmez yapım işleriyle çok uğraştıkları için bu lakap takılmıştır.

Terzi Osman: Terzilikle uğraştığı için bu lakapla bilinir.

Zıravuç: Atlarla çok uğraştığından bu lakap verilmiştir. (KK9)

Kişinin fiziksel özelliklerine göre verilen lakaplar.

Ak Kız : Siyah tenli bir kadının beyaz tenli olan kızını her zaman “Ak kızım” diye sevmesi dolayısıyla kızı bu lakapla tanınır.

Ala Çavuş: Yüzündeki çillerin yoğunluğundan dolayı kendisine bu lakap takılmıştır.

Arap Ali: Teni siyah olduğu için bu lakap takılmıştır.

Aya Bakan: Şaşı olması yüzünden bu lakap verilmiştir. (KK9)

Balyoz: Heybetli bir görünüşü olduğundan bu lakap takılmıştır.

Bıldırcın: Ufak tefek olduğu için bu lakap takılmıştır.

Bıyıklı Ali: Bıyıklarının şekli bu kimseye lakap olmuştur.

Bodu Veli: Boyu kısa olduğu için kişiye bu lakap takılmıştır. Derleme Sözlüğü’nde bodu; ördek, hindi olarak tanımlanır (<https://sozluk.gov.tr>).

Curan Ali: Ufak tefek kimse olduğundan bu lakap takılmıştır.

Çopurlar: “Garametli’de (<Karaahmetli) kepirler, Hacılar’da çopurlar, derdi Sıddın Üssün.” (KK7). Çopur, Derleme Sözlüğü’nde yüzü çiçek hastalığından kalma küçük yara izleri taşıyan kimse, sakat olarak tanımlanmıştır (<https://sozluk.gov.tr>).

Çirkinin Ali: Büyüklerinden birine çirkin denmesi sonucu bu lakap takılmıştır.

Çöllo: Çölde yetişen bitkiler gibi kısa boylu olduğu için bu lakap takılmıştır.

Dişi Kötü Hacı: Atalarının diş yapısının bozuk oluşundan dolayı bu lakap takılmıştır. (KK7)

Diştir Dönüş: Ön dişlerinin belirgin olduğundan bu lakap verilmiştir. (KK10) Derleme Sözlüğü’nde diştir, ön dişleri dışarıya doğru fırlak olan (kimse), dişleri yeni açılmış değirmende öğütülmüş taşlı un olarak tanımlandığı gibi halı ve kilim dokunurken ipleri sıkıştırmak için kullanılan bir aygıt olarak da tanımlanır (<https://sozluk.gov.tr>).

Galb Osman: İri yapılı ve kalıplı olmasından dolayı bu lakap verilmiştir. Ayrıca görünüşüne göre ağır hareketli olmasından dolayı da verilmiş olabilir. (KK8)

Gök göz: Gözleri açık mavi olduğundan kişiye bu lakap verilmiştir.

Gözelin Cafer: Annesi güzel olduğundan oğlu bu lakapla anılır.

İlimon Bekir: Ten renginden dolayı bu lakap takılmıştır.

İnciklinin İsmayıl: Derleme Sözlüğü'nde incik; ağırlı, sızlı, ayak bileği olarak tanımlanır (<https://sozluk.gov.tr>).

İngiliz: Sarı tenli olduğu için lakap takılmıştır.

Kara Veli: Ten renginden dolayı bu lakap takılmıştır.

Karavanın Kızı: Kara Hava'nın kısaltması o (KK8).

Kel Ahmet: Kelliğinden dolayı bu lakapla bilinir.

Kellanın Mustafa: Kellan keloğlan anlamındadır. Babasının kel oluşu çocuklarına lakap olarak kalmıştır. (KK8)

Koca Burun: Burnunun büyüklüğü dolayısıyla bu lakapla tanınır.

Kötü İsmail: Kısa boylu ve zayıf olduğu için kendisine bu lakap verilmiştir.

Kötübo(<Kötü İbo): Kötü İbrahim'in kısa söylenişidir. Çelimsiz bir yapıda olduğu için bu lakap takılmıştır.

Leylek Gız: Uzun boylu olduğu için bu lakap takılmıştır.

Mercimek Ahmet: Kısa boylu olduğundan bu lakap takılmıştır.

Mıdıklar: Boyu kısa kimseler olduklarından bu lakapla bilinirler.

Mor Remzi: "Yüzü biraz morcadır." (KK4)

Ombidi Osman: Şişman olan kimseye ombidi dendiğinden kişiye bu lakap takılmıştır.

Ostunun Dursun: Babası kambur olduğundan bu lakapla tanınır. (KK2)

Patlak Ali: Göz yapısından dolayı bu lakap takılmıştır.

Pörtlek Mevlüt: Gözleri büyük olduğu için bu lakap takılmıştır.

Sakallı Mevlüt: Gençliğinden itibaren sakalını kesmemesi nedeniyle kişiye bu lakap takılmıştır.

Sarı Ahmet: Ten renginden dolayı bu lakap takılmıştır

Saruzın Dursun: Ten renginden dolayı kişinin annesine bu lakap takılmıştır

Simikli Ayşe: Burnu aktığı için verilen lakap. (KK8)

Sivri Bekir: Küçükken saç kesimi ve baş yapısı dolayısıyla bu lakap takılmıştır.

Sürmeli Cafer: Gözleri sürmeli gibi görüldüğünden bu lakap verilmiştir.

Tobbak Orhan: Kısa boylu, kilolu tıknaz birisi olduğundan bu lakap takılmıştır.

Tongur Hacı: Kısa boylu oluşundan dolayı bu lakap takılmıştır (KK2) Derleme Sözlüğü'nde tongur; zor anlayan, kalın kafalı olarak tanımlanmıştır. (<https://sozluk.gov.tr>).

Yosmalar: Gözleri yeşil, güzel olduğu için bu lakap takılmıştır. (KK8)

Kişinin organlarındaki eksiklikten dolayı verilen lakaplar.

Ahraz Turgut: Ahraz olduğundan bu lakapla bilinir.

Altı Parmak Rıza: Sağ elinin başparmak ucunda yine başparmak şeklinde bir çıkıntının oluşması nedeni ile bu lakap takılmıştır.

Baazi(<boğazı) Delik Mehmet: Geçirdiği ameliyat sonucu boğazı delik kaldığından bu lakap verilmiştir.

Gollo: "Kolu çolaktı ya ondan öyle denir." (KK5). Derleme Sözlüğü'nde gollo, kuyruksuz ya da kısa kuyruklu tavuk vb. hayvanlar olarak tanımlanır (<https://sozluk.gov.tr>).

Kör Osman: Gözlerinin görmemesi bu kimseye lakap olmuştur.

Saar(<sağır) Gani: Sağır oluşu dolayısıyla bu lakapla bilinir.

Tat Üssüün(<Hüseyin): Konuşma bozukluğu yaşadığından Hüseyin adlı şahıs, bu lakapla bilinir. Bu lakapla ilgili şöyle bir mani tespit edilmiştir, "Astaba giderim astaba/ Yolda gördüm toskaba/ Ali'ye gurban olsun/ Tat Üssüün Mustafa." (KK9).

Topal Sultan: Topallığı yüzünden bu lakap takılmıştır.

Kişilere veya nesnelere benzetme sonucu verilen lakaplar.

Abacı: Varlıklı bir bayanı ağaya benzetip ağa kelimesinin kısa söylenişiyile oluşan lakap.

Ağ Veli: Varlıklı olduğundan ağalara benzetilen Veli adlı şahıs bu lakapla bilinir.

Atatürk: "Askerden asker kıyafetiyle köye geldim. Rıza abinin oğlan beni görünce, 'Atatürk'ün askeri gelmiş.' dedi. Sıddın Üssüün:'Sen Atatürk'ün oğluysan baban İsmail de Atatürk o zaman.' dedi. O günden sonra babamın lakap Atatürk kaldı." (KK2)

Cumbullu: "Burnu akardı." (KK11). Derleme Sözlüğü'nde cumbul, küçük üzüm salkımı (Mucur) olarak tanımlanır.

Çebiş Hasan: Çebiş henüz keçi denilemeyecek yavrudur. Kişinin çebiş benzetilmesi sonucu bu lakap verilmiştir (KK8). Derleme Sözlüğü'nde de çebiş bir yaşındaki keçi yavrusu olarak tanımlanır.

Depeceen Hasan: Derleme Sözlüğü'nde depece; kağının ortasına uzatılan ağaçlar, olarak tanımlanır (<https://sozluk.gov.tr>).

Gügükler: Atalarından birisi guguk kuşuna benzetildiğinden bu lakap takılmıştır. Derleme Sözlüğü'nde ağaçkakan, çavuş kuşu olarak tanımlanmıştır (<https://sozluk.gov.tr>).

Hoppak: Şişman, lafını esirgemenen konuşan. İşini kendi başına yapar. (KK10). Derleme Sözlüğü'nde hoppak, portakal olarak tanımlanmıştır (<https://sozluk.gov.tr>).

İbili: Derleme Sözlüğü'nde ibi, kaz ya da kaz yavrusu olarak tanımlanır.

İmliğin Ali: İmlik, Derleme Sözlüğü'nde erkek piliç olarak geçer (<https://sozluk.gov.tr>).

İpçik Mine: "Çok zayıf olduğu için dendiği herhalde." (KK7)

İşbora: Sahip olduğu traktör markası kişiye lakap olarak takılmıştır.

Kürdülü: Derleme Sözlüğü'nde kürdülü, kırılmamış tüylü keçi olarak tanımlanmıştır (<https://sozluk.gov.tr>).

Komser(<komiser) *Mustafa*: "Fötür şapkayı çok giyerdi." (KK5)

Özal: Turgut Özal'a benzetilen şahsa bu lakap verilmiştir.

Pot Ahmet: Motosikletin çıkardığı ses, kişiye lakap olarak verilmiştir (KK12). Derleme Sözlüğü'nde pot kısa boylu, bodur, tıknaz (kimse) olarak tanımlanmıştır (<https://sozluk.gov.tr>).

Sansar Orhan: Kurnaz olarak kabul edilen şahıs bu lakapla bilinir.

Satolar: Satı adlı bayana erkeksi tavırları dolayısıyla bu lakap takılmıştır. Çocukları da bu lakapla bilinir.

Simbat Ahmet: Binbir Gece Masalları'ndaki kurgusal karaktere benzetme sonucu bu lakap verilmiştir.

Şeytan irbem(<İbrahim): İkinci eşinin köyde şeytan olarak bilinmesinden dolayı kişi bu şekilde anılmaktadır.

Torlaklar: Torlaklar diye bir boy vardı Türklerde (KK12). Derleme Sözlüğü'nde İşe alışmamış, genç, toy hayvan olarak tanımlanır. Yöre halkında karşılıklı iltifatlar edildiğinde "Torlaklar gibi ağırladınız birbirinizi." derler. (KK11)

Turşu Ahmet: Somurtkan bir yapısı olduğundan kişi bu lakapla bilinir.

Tito: Uzun süre köyün muhtarlığını yapmış olması dolayısıyla kişi, eski Yugoslavya Devlet Başkanı'na benzetilmiş bu lakapla anılmıştır.

Kişinin davranış, huy, karakter gibi özelliklerine göre verilen lakaplar.

Afacan: Zeki ve yaramaz olduğundan şahsa bu lakap takılmıştır. (KK12)

Alolar: Derleme Sözlüğü'nde alo; öküzü besiyeye çekme, can eriği, deli/ budala, şaşma korku bildirir ünlem olarak geçer (<https://sozluk.gov.tr>).

Ayarlı: "Her işi ayarlı olduğu için öyle derler." (KK1)

Batakçının Arap: Babasının savurgan oluşundan dolayı kişiye bu lakap verilmiştir. Bilindiği gibi bataklık üzerine basıldığında çöken çamurlaşmış toprak anlamındayken Derleme Sözlüğü'nde bataklık, bir iki kiloluk küçük çömlek olarak geçer (<https://sozluk.gov.tr>).

Cabatın Mehmet: Aksi ve inatçı kimselere *cabat* denir. Bu yüzden bu lakapla tanınır. (KK10)

Cindar Hasan: Çocuklara karşı aşırı sert tutum ve davranışları yüzünden bu lakap takılmıştır. Derleme Sözlüğü’nde büyüücü, üfürükçü olarak tanımlanmıştır (<https://sozluk.gov.tr>).

Cingan Mehmet: Israrıcı oluşu nedeniyle bu lakap verilmiştir.

Cingöz Murat: Açık gözlü olduğundan şahsa bu lakap verilmiştir.

Cinli Ali: Cinlerle çok uğraştığı için bu lakap takılmıştır.

Civeli: Cilveli kişilikleri sonucu bu lakap takılmıştır. (KK6) Derleme Sözlüğü’nde cive kıvılcım olarak tanımlanmıştır (<https://sozluk.gov.tr>).

Çalgamcı: Gezgin oluşu dolayısıyla bu lakap takılmıştır. (KK10) Derleme Sözlüğü’nde çalgam; şalgam, suyun akıntılı yeri olarak tanımlanır (<https://sozluk.gov.tr>).

Çamur(<çamur) Şevket: Çevresindeki insanlara çok bulaştığı için bu lakap takılmıştır.

Çemberli Osman: Annesiz ve babasız büyüyen şahsın kadın işleri olarak kabul edilen işleri yapması dolayısıyla bu lakap takılmıştır.

Dede Sülemen: Süleyman adlı şahıs dede olduktan sonra sürekli olarak “Ben dedeyim.” demiştir ve bu lakap takılmıştır.

Deli Kadirler: Dövüşken bir yapıya sahip olmaları yüzünden bu lakapla tanınırlar.

Dembeleş: Bazı tutarsız konuşmalarından dolayı bu lakap takılmıştır. (KK8)

Dolap: Dolandırıcı kişiliği dolayısıyla bu lakap verilmiştir.

Eşşekçi Haydar: Küfür olarak eşek kelimesini çok kullandığından bu lakap verilmiştir. (KK9)

Fini Fini Çakır: Geniz akıntısı nedeniyle kişinin burun çekme tiki yüzünden çıkardığı ses dolayısıyla bu lakap verilmiştir. (KK11)

Gavır Hacı: “Kimsenin gözünün yaşına bakmazmış.” (KK1)

Gevro: “Gülüştünden dolayı dedilerdi. Gevrek gevrek gülermiş.” (KK2)

Gılevli : Kişinin farklı mizacı dolayısıyla Gılali > Gılevli lakap olarak kalmıştır. Derleme Sözlüğü’nde *gılevli*, keskin olarak tanımlanmıştır (<https://sozluk.gov.tr>).

Gidibiş: “Köyü birbirine kattıydı, ondan dediler herhalde.” (KK5)

Gülüün İmine: Çok güler yüzlü oluşu sebebiyle bu lakap takılmıştır.

Homi: Devamlı sokrandığı (söylenmek), homurdandığı için bu lakap verilmiştir. (KK10)

Hop Hop İlhan: Konuşmanın akışına göre aniden ayaklanması dolayısıyla bu lakap takılmıştır.

Hökümet: Otoriter kişiliği dolayısıyla bu lakap takılmıştır.

İdam Soyan: Kişinin tutumlu oluşundan dolayı bu lakap takılmıştır.

Kamyonun Elif: Ağır yürüyüşlü olduğu için bu lakap verilmiştir.

Kara Patus (<Patoz): Kişi çok yemek yediğinden bu lakapla anılmıştır.

Kenarın Arap: Ev kenarlarında sürekli oturduğundan bu özelliği ona lakap olmuştur.

Keşanlı: Derleme Sözlüğü'nde keşan; peştemal, bir çeşit başörtüsü olarak tanımlanır (<https://sozluk.gov.tr>).

Kirlinin Hamdi: Atalarından biri kirli diye bilinen kimseye bu lakap takılmıştır.

Kuduz Veli: "Çok güçlü ve cesaretliydi. Pehlivanlık da yaptığı için güreştiği rakiplerini tutunca koyurmadığı için kuduz gibi daladı deyişinden lakap olarak kaldı." (KK9)

Manalar: "Zor geçinirsin bunlarla. Eskiden derlerdi ki, *Manalar usta olur. / Kekili desti olur. / Manalara kız verme. / Kırk sene yasta olur.*" (KK1) Derleme Sözlüğü'nde mana; ağaç kazık, tohumluk hıyar olarak tanımlanır (<https://sozluk.gov.tr>).

Mollomar: Ömer adlı şahsın dindar kişiliği dolayısıyla bu lakap verilmiştir.

Mesele Arap: "Konuşurken sürekli mesela (<mesele) dediği için öyle derler." (KK6)

Perişan Veli: Küçüklüğünde kıyafetlerinin eski oluşu dolayısıyla bu lakap takılmıştır.

Saldır Hava: Dağınık demişler. Saldır süldür ikilemesi dolayısıyla konulmuş olabilir. (KK9)

Şaştım Ayşe: Sakar kişiliği yüzünden bu lakapla bilinir.

Şeker Kız: "Bir gün tarlada çalışırken saçlarım yemeniden dışarı çıkmış. Sıddın Üssüün de Şeker Kız gibi duruyor saçların dediği." (KK1)

Şihgil: Dindar kişilikleri dolayısıyla bu lakap verilmiştir.

Şıkkıdı Ahmet: Düğünlerde çok oynadığından bu lakap takılmıştır.

Türkmen'in Osman: "Çok hızlı yiyenlere Türkmen derler. O yüzden lakabı bu." (KK3)

Vırık Kızı: Her işe karıştığı için bu lakap verilmiştir. Derleme Sözlüğü'nde vırık, cıvık olarak tanımlanmıştır (<https://sozluk.gov.tr>).

Yaylı: Derleme Sözlüğü'nde sözünde durmayan kimse olarak tanımlanır (<https://sozluk.gov.tr>).

Kişinin başından geçen bir olaydan esinlenerek verilen lakaplar.

Ağ Donlu: Kıtık zamanında un torbalarından pantolon dikerek giymesi nedeniyle bu lakap verilmiştir.

Almancı Yunus: Varlıklı kimse gibi tavır takındığı için kişiye bu lakap verilmiştir.

Altı Öküzler: Çoban Mustafa dört öküzünü otlatırken Hüseyin kendisine “Benim iki öküzümü de otlatır mısın?” der. Çoban kabul eder. Akşam Mustafa’nın altı öküz ile geldiğini gören bir köylü “Aha dört öküz altı öküz olmuş” der. Bu olaydan sonra çobanın lakabı altı öküz olur. (KK8)

Ariyanın Memet: Annesinin Ettehiyyatü duasında geçen aleyna ifadesine ariya demesi oğlunun bu lakapla anılmasına sebebiyet vermiştir.

Cıkkılı Ali: Koyunun boğazına takılan çanların halk arasında *cıkkıl* olarak adlandırılması Çoban Ali’ye bu lakabın takılmasına sebebiyet vermiştir. (KK1)

Çabıtçı Zafer: Eski kumaşlardan kendisine elbise dikmesinden dolayı bu lakap takılmıştır.

Çıtpıt Hüseyin: Çıtpıt oyunuyla çok oynamış. (KK11)

Çukur Ali: “Bir köylü belediye personeline ‘Ne yapıyorsun?’ demiş. ‘Ali’nin (Belediye başkanının) çukurunu kazıyorum.’ demiş. Köylünün verdiği bu cevap kendisine lakap olmuştur.” (KK7)

Dubara: Derleme Sözlüğü’nde hile yapmak, numara yapmak anlamına gelen dubara, kişinin zarla hile yapması sonucu kendisine lakap olarak takılır (<https://sozluk.gov.tr>).

Fıs Fıs Seyfi: Çocukların *Elementere keyfi fıs fıs Seyfi* deyişleri köyün imamı olan Seyfi Hoca’ya lakap olmuştur.

G.tlek Kuşugil: Siyasette kararsız olduklarından bu lakapla bilinirler.

Hamırlı (<Hamurlu): Köpekleri çokmuş hamurdan köpeklere yal yaparmış. (KK3) Çalışkan ve hamarat olduğundan hamurdan yapılan çöçüyü de çok sevdiğinden hamırlı lakabı verilmiş. (KK9)

Honki Ponki Hasan: “Honki Ponki şarkısını söylerken müziğin ritmine kapılıp annesinin yaptığı tap tabı çöreğine basarak oynamış ondan öyle denir.” (KK2)

Ibık İrbeem (<İbrahim): Köyün eski imamlarından İbrahim Hoca’nın ırbıkla abdest alması kendisine lakap olarak takılmıştır.

Jet Arap: Hızlı araç kullandığından dolayı bu lakabı almıştır. (KK3)

Kungfu: Kungfu adlı dizide oynayan kişiye benzediği için bu lakap takılmıştır.

Kuş Kaldıran: Çocukluğunda kuşların yuvasını bozduğundan dolayı bu lakap takılmıştır.

Leblebicigil: Hüseyin adlı köy sakininin ceplerinde her daim leblebi bulundurması ve kendi başına yemesinden dolayı böyle denir. (KK6)

Ötürüklü Hava: Kızdığı kişilere bu şekilde seslendiği için bu lakapla anılmış. (KK9)

Piç Dursun: “Dursun, bir gün Kassım’ın Mehmet’e gitmiş ‘Bana da lakap tak.’ demiş. Mehmet de ‘Git annene bana çöçü yaptır gel takayım.’ demiş. Çöçüyü yedikten sonra senin lakabın Piç Dursun olsun.’ demiş.” (KK2)

Pilli Ferhat: Kulağında pil olması dolayısıyla kişi bu lakapla bilinir.

Selamsız: Selam verildiğinde duyup almadığından bu lakap takılmıştır.

Şemenin Üssüün: Kokulu küçük kavunlara şemen denilir. Hüseyin’in annesi oğlunu “şemenim” diye severmiş. Bu hitap kişiye lakap olarak takılmıştır (KK6). Derleme Sözlüğü’nde *şemen*, ekşimsi küçük kavun olarak tanımlanmıştır (<https://sozluk.gov.tr>).

Tavukçu Menduh: Gençliğinde arkadaşlarıyla tavuk çalar, çaldığı tavukları yermiş.

Tilkidöven: Kümeslerine giren tilkiyi dövdüğü için kişi, bu lakapla bilinir.

Torbanın Kezban: Boyu kısa olan bu kadının pazar torbası yerde sürünmüş, bu lakap takılmıştır.

Uyuz’un Asiye: Büyüklerinden biri askerde uyuz hastalığına yakalanmış.

Yetim Ahmet: Yetim olduğu için bu lakap verilmiştir.

Kişinin sülalesi, mensup olduğu etnik kökeni veya memleketiyle ilgili lakaplar.

Boşnak Kızı: Hacılar’a gelin geldiği yer bir Boşnak köyü olduğundan kişi, bu lakapla bilinir.

Çıtaklar: Derleme Sözlüğü’nde boynuzları düzgün ay şeklinde olan öküz, dağda yaşayan ve odun satarak geçinen (kimse), yakışıklı ve köylü gibi anlamlar verilmiştir (<https://sozluk.gov.tr>).

Çerkezler: Çerkez oldukları için bu lakapla bilinirler.

Çorumlu Hasan: Çorumlu olduğu için şahıs, böyle bilinir.

Çöldenler: Karakoçlara öyle derler. (KK6)

Dervişler: Derviş adlı atalarından dolayı sülale, bu lakapla bilinir.

Garametli(<Karaahmetli) Gızı: Kişi, Hacılar yakınlarındaki Karaahmetli köyünden olduğu için bu lakapla anılır.

Hızırlar: “Çok iyi bir büyükleri varmış, ona Hızır uğramış o yüzden sülaleye Hızırlar demişler.” (KK10)

Hodanlı Ali: Kırıkkale’nin Bahşılı ilçesindeki Hodar köyünden gelişi kişiye lakap olmuş. (KK2)

Karacalar: Atalarından birinin adı Karaca olduğundan sülale bu lakapla bilinir.

Keskinli Veli: Kırıkkale'nin Keskin ilçesinde doğup büyüdüğü için kişi bu lakapla bilinir.

Kürt Osman: Hacılar yakınlarındaki Küreboğazı Kürt köyüne mensup olduğundan bu lakapla anılmaktadır.

Sofular: Hoca olduklarından öyle demişler. (KK10)

Sülüsler: Atalarından birinin adı Sülüs olduğundan sülale bu lakapla bilinir.

Şehriyaroğulları: Zamanında şehirden geldikleri için sülaleye verilen lakap. (KK8)

Veriliş sebebi bilinmeyen lakaplar.

Abiştikler: "Abiştigin İlhan var. Niye öyle dedilerse?" (KK7)

Alibaan Duran: Ali babanın Duran'dan gelmiş olabilir. (KK11)

Ayşamanın Osman: "Ayşe Hanım'ın Osman olabilir." (KK9)

Çandarlı: "Niye Çandarlı demişler bilmiyorum, otobüsü vardı." (KK10) Derleme Sözlüğü'nde çandar'a yarı kurumuş nemli, yağsız et gibi anlamlar yüklenmiştir (<https://sozluk.gov.tr>).

Çetenin Ahmet: "Anlamını bilmiyorum. Çete mi çeten mi acaba?" (KK11) Türkçe Sözlüğü'nde çeten; saman taşımak için kağınlara ve arabalara konulan ince dallardan örülmüş büyük sepet veya çit; çiten olarak tanımlanır (<https://sozluk.gov.tr>).

Dırabazanlar: "Trabzan kelimesini çağrıştırıyor." (KK11)

Gölanın Arap: "Göğ oğlan olabilir, tam bilmiyorum." (KK11)

Karlanlar: "Kara oğlanlar olabilir mi?" (KK6)

Leylamlar: "Ebelerinin adı Leyla da değildi niye öyle dedilerse." (KK9)

Tala: "Valla niye tala demişler bilmiyorum." (KK8) Derleme Sözlüğü'nde tala; kırılmış koyun, keçi olarak tanımlanmıştır (<https://sozluk.gov.tr>).

Sonuç

Çalışmamızda lakapların niteliklerini, Türk kültüründe lakap verme geleneğini, Kırıkkale'nin Hacılar beldesindeki kültürel özellikleri ve tespit edilen lakapların Derleme Sözlüğü'ndeki yeri ve işlevini çeşitli yönleriyle ele aldık. Elde edilen veriler bizi, lakapların yalnızca bireysel özellikleri yansıtan adlandırmalar olmadığını aynı zamanda toplumsal hafızayı, kültürel değerleri ve yerel mizah anlayışını yansıtan sözlü kültür unsurları olduğu neticesine ulaştırmaktadır. Nitel araştırma yöntemlerini kullandığımız çalışmamız, benzer araştırmalara yöntemsel bir örnek teşkil etmektedir.

Derlediğimiz 192 lakaptan 18'i kişinin meslek ve uğraşlarına bağlı olarak verilmiştir. Kişinin fiziksel özelliklerine göre verilen lakapların sayısı 44'tür. 8 lakap ise kişinin organlarındaki eksiklikten dolayı takılmıştır. Kişilere veya nesnelere benzetme sonucu verilen

lakapların sayısı 23'tür. Kişinin davranış, huy, karakter gibi özelliklerine göre verilen 46 lakap vardır. Kişinin başından geçen bir olaydan esinlenerek verilen lakapların sayısı ise 28'dir. Kişinin sülalesi, mensup olduğu etnik kökeni veya memleketiyle ilgili 15 lakap tespit ettik. Veriliş sebebi bilinmeyen lakapların sayısı ise 10'dur. Araştırma verilerinden anlaşılabileceği üzere kişinin davranış, huy ve karakter özelliklerine dayalı lakaplar (46) sayıca en fazla olanıdır. Bu durum, lakapların hem tasvir edici hem de toplumsal değerlendirme ve yorumlama aracı olduğunu gösterir. Topluluk içinde bireyin süreklilik arz eden davranışlarının ve karakteristik tutumlarının adlandırma sürecinde belirleyici olduğunu düşündürmektedir. Fiziksel özellikler (44) ve kişinin başından geçen bir olaya dayalı lakapların (28) öne çıkması, lakapların hem görsel algıya hem de hafızada iz bırakan yaşantılara dayalı olarak üretildiğini göstermektedir. Özellikle olay temelli lakaplar, bireyin yaşam öyküsünün toplumsal bellekte simgesel bir anlatı unsuruna dönüştüğünü ortaya koyar. Benzetme yoluyla verilen lakaplar (23), halkın dilsel yaratıcılığını ve soyutlama yeteneğini yansıtırken; meslek ve uğraşlara dayalı lakaplar (18), bireyin toplumsal işlevinin ve üretim sürecindeki konumunun adlandırmada etkili olduğunu gösterir. Sülale, etnik köken veya memleket temelli lakapların (15) daha az sayıda olması, bizi yerel bağlamda bireysel özelliklerin soy ve köken bilgisinden daha baskın bir ayırt edici unsur olarak algılandığı yargısına ulaştırır. Organ eksikliğine bağlı lakaplar (8) sayıca azdır. Veriliş sebebi bilinmeyen lakaplar (10) lakap geleneğinin zaman içinde bağlamından kopabilen ve anlamı silikleşebilen bir yapıya da sahip olduğunu gösterir. Bu durum, lakapların sözlü kültür içerisinde dönüşüme açık, dinamik ve tarihsel bir nitelik taşıdığı sonucuna varılmasını sağlamaktadır.

Tespit edilen lakaplar fonetik açıdan değerlendirildiğinde *İlimon* (<limon) örneğinde kelime başında ünlü türemesi görülürken *Tat Üssüün* (<Hüseyin) örneğinde /h/ ünsüzünün düşmesiyle birlikte kelimenin yerel söyleyişe uyarlanması söz konusudur. *Hamırlı* (<Hamurlu) ve *Çamır* (<çamur) örneklerinde ise ünlü değişmesi (u>ı) tespit edilmiştir. Bu örnekler, lakaplaşma sürecinde ağız özelliklerinin belirleyici rol oynadığını ve adlandırmaların fonolojik uyarlamalar yoluyla biçimlendiğini ortaya koymaktadır.

Lakap derleme çalışmalarında, görüşme yapılan kaynak kişilerin yaş, cinsiyet ve sosyal konum gibi özelliklerinin belirtilmesi; mümkün olduğunca birden fazla kaynaktan doğrulama yapılması önerilmektedir. Bu yaklaşım, lakapların bireysel kabul değil, toplumsal kabul görmüş adlandırmalar olup olmadığının tespitine imkân sağlayacaktır. Ayrıca lakapların sınıflandırılması ve farklı yerleşim birimleriyle karşılaştırmalı olarak ele alınması, gelecek çalışmalarda bölgesel benzerlik ve farklılıkların ortaya konulmasına katkı sağlayacaktır.

Anadolu'nun farklı bölgelerinde sürdürülen lakap geleneği, halkın gözlem gücünü, dil yaratıcılığını ve mizah yeteneğini somut biçimde göstermektedir. Bununla birlikte modernleşme ve kentleşme süreçleri, bu geleneğin canlılığını kısmen azaltmış olsa da özellikle küçük yerleşimlerde lakapların hâlen sosyal ilişkilerde önemli bir işlevi bulunmaktadır. Sonuç olarak lakaplar; dil bilimi, halk bilimi ve sosyoloji gibi alanların kesişiminde yer alan çok yönlü bir inceleme konusudur ve Türk kültürünün sözlü mirasının çözümlenmesinde büyük bir önem taşır.

Kaynakça

- Aksan, D. (1995). *Her yönüyle dil, ana çizgileriyle dilbilim*. Ankara: TDK Yayınları.
- Altıntaş, R. (2022). *Çankırı ve çevresi aile ve kişi lakapları üzerine bir inceleme*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara.
- Atlı, S. (2017). Manisa’nın demirci ilçesindeki lakaplar üzerine bir inceleme. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 41(1), 101 – 137.
- Boyras, Ş. (1996). Lakaplar konusunda bazı dikkatler ve bir yöre örneği”. *Türklük Bilimi Araştırmaları*. 7, 107- 138.
- Coşar, A. M. (2003). Trabzon’da kullanılan lakaplar üzerine bir derleme/değerlendirme. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 47(1999), 26-40.
- Erol Çalışkan, S. Ş. (2016). Türk folklorunda lâkap verme geleneği: Bartın Örneği. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(3).
- Güzel, F. (2020). Derleme sözlüğü’ndeki derlenmemiş kelimeler üzerine. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (49), 105-114.
- Hasbay, S. (2019). *Kars’ta kullanılan lakaplar üzerine bir inceleme*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Sakaoğlu, S. (2000). *Türk ad bilimi*. Ankara: TDK Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (2025). *Türk dil kurumu sözlükleri*. <https://sozluk.gov.tr> Erişim Tarihi: 18.10.2025.
- Türk Dil Kurumu (2026). *Türk dil kurumu sözlükleri*. <https://sozluk.gov.tr> Erişim Tarihi: 12.01.2026.
- Türk Dil Kurumu (2026). *Türk dil kurumu sözlükleri*. <https://sozluk.gov.tr> Erişim Tarihi: 16.01.2026.

Kaynak Kişiler

- Kaynak Kişi 1: Emine Karakoç, 1935, Okuryazar, Ev Hanımı, Hacılar/ Kırıkkale. (12.10.2015)
- Kaynak Kişi.2: İrfan Karakoç, 1960, İlkokul, Emekli, Hacılar/ Kırıkkale. (27.10.2015)
- Kaynak Kişi 3: Zeynep Koyuncu, 1956, İlkokul, Ev Hanımı, Hacılar/ Kırıkkale. (12.10.2015)
- Kaynak Kişi 4: Emine Karakoç, 1966, İlkokul, Ev Hanımı, Hacılar/ Kırıkkale. (27.10.2015)
- Kaynak Kişi 5: Talat Karakoç, 1968, İlkokul, Çiftçi, Hacılar/ Kırıkkale. (09.11.2015)
- Kaynak Kişi 6: Emin Karakoç, 1970 Üniversite, Emekli, Hacılar/ Kırıkkale. (09.11.2015)
- Kaynak Kişi 7: Anakız Karakoç, 1963, İlkokul, Ev Hanımı, Hacılar/ Kırıkkale. (27.10.2015)
- Kaynak Kişi 8: Şuayip Altıntaş, 1965, Lise, Emekli, Hacılar/ Kırıkkale. (03.08.2022)
- Kaynak Kişi 9: Hacer Altıntaş, 1968, İlkokul, Ev Hanımı, Hacılar/ Kırıkkale. (03.08.2022)
- Kaynak Kişi 10: Bayram Koyuncu, 1971, Lise, Emekli, Hacılar/ Kırıkkale. (12.05.2025)
- Kaynak Kişi 11: Mustafa Altıntaş, 1990, Üniversite, Mühendis, Hacılar/Kırıkkale. (03.10.2025)
- Kaynak Kişi 12: Yılmaz Karakoç, 1971, Üniversite, Memur, Hacılar/Kırıkkale. (04.10.2025)
- Kaynak Kişi 13: Ercan Karakoç, 1976, Lise, İşçi, Hacılar/Kırıkkale. (11.10.2025)